

In de tweede vergadering (15 oktober) gaf van Mook toe dat in de regeringsverklaring beter alleen van beginselen gesproken kon worden; het zelfbeschikkingsrecht van Indië wees nu ook hij af. Soejono betoogde vervolgens opnieuw, en uitgebreider nog dan twee dagen eerder, dat Nederland na de oorlog vermoedelijk niets in Indië zou bereiken als het niet juist dat zelfbeschikkingsrecht erkende; er was nú nog een basis voor samengaan, 'de Indonesiërs zijn als geheel', zei hij,

'niet anti-Nederlands; alleen zijn zij pro-Indonesisch . . . Het argument, door minister van Boeyen gebezigd, als zou het Indonesische volk staatkundig nog als een kind zijn te beschouwen, zou naar sprekers stellige mening als een rode lap op een stier werken. Spreker wijst op hetgeen de SDAP in haar koloniale paragraaf heeft verklaard, te weten, dat de partij onvoorwaardelijk het recht van het Indonesische volk erkent om onafhankelijk te zijn. Dit is een uitspraak van een belangrijke partij, waarvan de leden toch zeker rechtgeaarde Nederlanders zijn'

— de SDAP had die uitspraak gedaan in 1930. Twee leden van de SDAP namen nu, twaalf jaar later, aan het beraad deel: Albarda, Troelstra's opvolger als voorzitter van de Tweede Kamer-fractie van die partij, en van den Tempel die, evenals Albarda, voordat hij in augustus '39 tot het kabinet-de Geer was toetreden, vele jaren lid van de Tweede Kamer was geweest. Inderdaad, in de koloniale paragraaf uit het beginselprogramma van de SDAP was het recht op onafhankelijkheid van het Indonesische volk erkend, maar, zei Albarda, 'dit recht te erkennen, behoeft nog niet te betekenen die onafhankelijkheid te effectueren. Wij moeten bewijs geven dat wij de verlangens verstaan, maar in blijvend rijksverband. Want voor Indië blijft Nederland nodig.'

'Blijvend rijksverband?' Dat nam Gerbrandy niet aan. 'Hij erkent', aldus de weergave van zijn betoog in de kabinetsnotulen, 'dat na de oorlog Indië het recht moet hebben zelf over eigen lot te beslissen, maar niet zonder Nederland' (anders gezegd: eerst moest Indië weer met Nederland verbonden worden). 'Men mag zich niet losmaken van tijd en historie, al moet erkend worden, dat eenmaal de tijd van uiteengaan zal komen.'¹

Met dat alles was het punt van de regeringsverklaring waarop vooral van Mook gehamerd had, ietwat uit de aandacht verdwenen. Van Kleffens wees daar op. Men ging er accoord mee dat van Mook een nieuw concept zou opstellen.

¹ A.v., 15 okt. 1942.